

21.11.2019

Dmitri Frolov, kehittämispäällikkö

Tietoja eri aikoina Venäjän keisarikunnan ja Neuvostoliiton alueella asuneista suomalaisista säilytetään entisen Neuvostoliiton maiden ja lisäksi Ruotsi, Puolan, Yhdysvaltojen ja Kanadan arkistoissa. Myös inkerinsuomalaiset tulee muistaa omana ryhmänään. Aiheen arkistoasiakirjat voidaan jakaa muutamaaan temaattiseen ryhmään:

- suomalaisten muuttoliike Venäjän keisarikunnan aikana alkaen Vanhan Suomen valtaukselta ja Pultavan taistelusta aina suomalaisten paluuseen Suomen itsenäistymisen ja Venäjän sisällissodan 1918–1920 vuoksi
- punasuomalaiset ja heidän sukulaisensa, jotka pakenivat Neuvosto-Venäjälle sisällissodan tappion jälkeen 1918–1919
- Suomesta taloudellisista syistä vuosina 1929–1932 lähteneet
- Neuvostoliiton taloudellinen apu ja suomalaisten muutto Kanadasta, Yhdysvalloista ja Ruotsista Neuvosto-Karjalaan vuosina 1932–1935
- vuosien 1937–1939 vainoissa (suuri terrori) kärsineet suomalaiset
- talvisodan suomalaiset sotavangit sekä talvisodan, välirauhan ja jatkosodan internoidut vuosina 1939–1959
- inkerinsuomalaiset ja heihin kohdistuneet vainot Stalinin suuren terrorin aikana ja sotavuosina 1941–1945
- Suomen ja Neuvostoliiton kulttuuriset, poliittiset ja taloudelliset suhteet sotien jälkeen

VENÄJÄN ARKISTOJÄRJESTELMÄN RAKENNE

Venäjällä arkistotoiminnasta vastaavana organisaationa toimii Venäjän federaation arkistovirasto Rosarhiv. Virasto suunnittelee ja toteuttaa valtiollista arkistoalan ja arkistoasiakirjahallinnon politiikkaa ja lainsäädäntöä sekä lisäksi valvoo valtiollisten palveluiden tarjoamista arkistoalalla. Vuonna 2016 Rosarhiv siirrettiin kulttuuriministeriön alaisuudesta suoraan Venäjän presidentin alaisuuteen. Venäjän federaation arkistot sisältävät yhteensä yli 500 miljoonaa arkistoyksikköä eri tallennusmuodoissa tai 8,5 tuhatta hyllykilometriä.

Kaikki Venäjän arkistot voidaan jakaa kolmeen tyyppiin:

- Federaation arkistot
- Aluearkistot
- Viranomaisarkistot

Federaation arkistot

Rosarhivin alaisuudessa toimii 15 valtiollista federaation arkistoa ja yksi tieteellis-tutkimuksellinen instituutti. Ne sijaitsevat Moskovassa, Krasnogorskissa (Moskovan alueella), Pietarissa, Samarassa ja Vladivostokissa.

Aluearkistot

Nämä arkistot ovat omien federaatiosubjektinsa (tasavaltojen, aluepiirien, alueiden) arkistointien tai kulttuuriministeriöiden alaisuudessa.

Viranomaisarkistot

Ovat ministeriöidensä tai virastojensa alaisuudessa, jotkin kuuluvat Venäjän tiedeakatemian tai kulttuuriministeriön alaisuuteen (museoiden ja kirjastojen arkistot). Viranomaisarkistoihin kuuluvat myös:

- Venäjän federaation presidentin arkisto
- Venäjän federaatiosubjektien siviilirekisteritoimistojen (ZAGS) arkistot

ARKISTOASIAKIRJOJEN JULKISEKSI TULO

Suurin ongelma, jonka Neuvostoliiton vainoja tutkivat kohtaavat, on arkistojen riittämätön avoimuus. Vaikka asiakirjan ja informaation salaisena säilyttämisen aikaraja saa olla enintään 30 vuotta, eivät kaikki asiakirjat ole saatavilla. Asiakirjojen muuttaminen julkiseksi tapahtuu Venäjän federaation lain nro 5485–1 (29.7.2018) ”Valtionsalaisuus” ajalta 21.7.1993 artiklan 13 ja Rosarhivin oman ja Virastojenvälisen valtionsalaisuuden suojelukomission hyväksymän asetuksen nro 75 ajalta 14.7.2001 ”NKP:n luomien asiakirjojen julkiseksi tekemisen järjestys” mukaisesti.

Arkistoasiakirjojen julkiseksi tekemisellä tarkoitetaan aiemmin niille laitettujen salassapitoleimojen ja asetettujen pääsyräjoitusten poistamista, mikäli asiakirjat eivät enää sisällä valtionsalaisuudeksi käsittävää tietoa. Salassapitoleima voidaan poistaa myös, jos tietojen salaisuuden varjeleminen on objektiivisten olosuhteiden muuttumisen myötä tullut tarpeettomaksi.

Arkistonmuodostajasta riippuen asiakirjoille on niiden luomisen yhteydessä saatettu antaa erilaisia salassapitoleimoja. Koska kyseessä ovat enimmäkseen arkistot, jotka koskevat päätöksiä vainoista ja itse vainottujen vaiheita, ei sota-arkistoja tässä tapauksessa käytetä esimerkkeinä.

Puoluearkistojen ja valtioelinten ja ministeriöiden arkistojen kohdalla Neuvostoliiton kommunistisen puolueen osastojen, komissioiden ja byroiden asiakirjoissa oli salassapitoleima ”salainen” tai hyvin harvoin ”erittäin salainen”. NKР(b):n ja NKР:n keskuskomitean sihteeristön ja keskuskomitean politbyroon aineistoissa oli merkintä ”erittäin salainen”. Lisäksi joissain kaikkein tärkeimmissä oli merkintä ”erityisen tärkeä” / ”erityinen kansio”.

Valtioelimet, joiden johtajilla on oikeus määrittää informaatio valtiosalaisuudeksi, ovat velvoitettuja tarkastelemaan asiakirjojen salassa pidettävyyttä vähintään viiden vuoden välein. Salassapidon purkuun ehdotetut asiakirjat tai arkistoyksiköt tarkastellaan kokonaisuudessaan, sivu kerrallaan. Asiakirjan julkiseksi tekeminen saattaa kuitenkin olla joko kokonaista tai osittaista. Asiakirjan tai arkistoyksikön täydellä julkiseksi tekemisellä tarkoitetaan julkistamista, jossa koko asiakirja kokonaisuudessaan julkistetaan. Osittainen julkiseksi tekeminen tarkoittaa julkistamista, jossa asiakirjasta tai arkistoyksiköstä julkistetaan määritelty osa, mutta muilta osin se jää kokonaisuudessaan salaiseksi.

Asiakirjojen julkistamisesta vastaava organisaatio on Virastojenvälinen komitea (Межведомственная комиссия, *Mežvedomstvennaja komissija*), joka suorittaa asiakirjojen julkistamistyötä suunnitellussa järjestyksessä Rosarhivin ja Venäjän federaation presidentinhallinnon esitysten pohjalta. Virastojenvälisen komitean alajaostona toimii Valtion tekninen komissio ja siihen kuuluva eri virastojen edustajista koostuva asiantuntijaryhmä. Ryhmä tarkastelee ilman välikäsiä julkistamisen osalta niitä asiakirjoja, jotka sisältävät valtiosalaisuuksia ja jotka sijaitsevat valtioneuvoston arkistojen suljetuissa kokoelmissa. Edellä kuvattu toimintatapa on käytössä myös tapauksissa, jossa arkistonmuodostajaorganisaatio on lakkautettu ja sillä ei ole lainopillista perijää sekä tapauksissa, joissa 30 vuoden salauksen jatkaminen on välttämätöntä.

Tällä hetkellä monet tutkijat suhtautuvat melko kriittisesti kyseisen komission toimintaan ja asiakirjojen julkistuksen nopeuteen. Heidän mielestään komission jäsenet eivät kykene tekemään julkiseksi näin suurta määrää asiakirjoja. Tähän liittyen on ehdotettu, että asiakirjat julkistettaisiin automaattisesti niiden salassapitoajan päätyttyä. Lisäksi on haluttu, että valtiosalaisuudeksi luettavien tietojen luetteloa muutettaisiin. Suoritettu asiakirjojen julkistaminen on enimmäkseen ollut ajoittaista ja vallitsevista olosuhteista riippuvaista, eikä tarpeeksi laajaa. Erityisesti tämä on koskenut 30-luvun lopun Stalinin vainojen asiakirjoja ja arkistoyksiköitä. Suurinta osaa näistä

asiakirjoista säilytetään FSB:n virka-arkistoissa, alueiden turvallisuuspalveluiden arkistoissa tai Venäjän tasavaltojen, aluepiirien ja alueiden sisäministeriöiden arkistoissa. Toisin kuin Ukrainassa ja Georgiassa, Venäjällä pääsy näihin virastoarkistoihin on rajoitettua.

ARKISTOT

Tähän mennessä Kansallisarkisto solminut 52 yhteistyösopimusta Venäjän, Azerbaidžanin, Armenian, Valko-Venäjän, Georgian ja Ukrainan kulttuuriministeriöiden, arkistohallintojen ja aluearkistojen sekä Venäjän historiallisen seuran, Venäjän federaation presidentinkirjaston ja Venäjän federaation valtiollisen historiallisen kirjaston kanssa.

Vuosina 2007–2019 Kansallisarkisto etsi ja kopioi suomalaisia Stalinin vainojen uhreja koskevia asiakirjoja seuraavista arkistoista:

Venäjä

Viipuri

Leningradin alueen valtiollinen arkisto Viipurissa (LOGAV), aluearkisto, kokoelmissa asiakirjoja koskien:

- Suomen sisällissotaa ja sodan jälkeen Neuvosto-Venäjälle paenneita punaisia
- Petrogradin työväenkommuunia ja Punakaartin perustamista
- Inkerinmaan komiteaa Suomessa

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 1,1€

Pietari

Venäjän valtion historiallinen arkisto (RGIA), federaation arkisto.

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa:

- F. 477, op. 11, d. 713, L. 179–181. Paroni C.G.E Mannerheimin täysi ansioluettelo vuodelta 1903.
- F. 1162, op. 6, d. 3, l. 38–67ob. Valtioneuvoston jäsenen, kenraaliadjutantti Theodor Kristian Avellanin täysi ansioluettelo. Vuodelta 1916.
- Suomen suuriruhtinaskunnassa syntyneiden virkamiesten ansioluettelot
- Suomen suuriruhtinaskunnassa syntyneiden upseereiden ansioluettelot
- F. 759, op. 99, d. 33, l. 13, 18, 23. Luettelo Keisarinna Marian järjestöjen viraston koulutuslaitoksissa opiskelevista suomenmaalaisista

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 1,86€

Venäjän valtion merisotalaivaston arkisto (RGA VMF), federaation arkisto.

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa:

- Suomen suuriruhtinaskunnasta kotoisin olevien amiraalien ansioluettelot
- Fondi 283, opis 2. Meriministeriön tarkastusdepartementti. Pietari (1827–1884).

Eri aineistoja koskien Viaporin satamaa, sisävesilaivueen perustamista Suomeen (1867), Hampus Furuhelmmin nimittämistä Ajanin satamapäälliköksi, Venäjän Amerikan-siirtokuntien kuvernööriksi, Primorjen alueen kuvernööriksi ja Siperian laivueen komentajaksi, Alexander Adolf Weymarnin (d. 4329) ja Alexander Elfsbergin (d. 4661) ansioluettelot ja käskyt

- Asiakirjat koskien Viaporin linnoitusta: 1091 arkistoyksikköä, noin 42 000 kuvaa.

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 1,76€

Pietarin kaupungin historiallis-poliittisten asiakirjojen valtiollinen keskusarkisto (TsGA IPD SPb), aluearkisto

- Fondi 16, opikset 1–2. NKP(b):n Leningradin kuvernementtikomitea

504 arkistoyksikkö koskien Suomen kommunistisen puolueen toimintaa, yli 20 000 sivua, mukaan lukien koskien SKP:n perustamista (1918)

- Fondi 24, NKP:n Leningradin aluekomitea (1927–1991)
 - Fondi 24, opis 8: Luettelo NKP(b):n Karjalaan nimitetyistä suomalaisjäsenistä (1929); Kirjeenvaihto koskien suomalaisen kirkon sulkemista Leningradissa ja tätä vastustaneita henkilöitä 1929); kokouspöytäkirjoja, muistiinpanoja, kirjeitä ja kirjeenvaihtoa latviaksi, saksaksi, puolaksi, suomeksi ja viroksi.
 - Fondi 24, opis 9: Työskentelysuunnitelmat ja paino- ja julkaisuosaston toimintaraportit; Piirilehtien seurantaosastojen, -komiteoiden ja –prikaatien kouluttajien raportit koskien työtä kirjeenvaihtajien kanssa, lehtien ja kustantamojen toimitusten työn valvonta puolueen määräysten noudattamisen osalta, virolaisen Edasi ja suomalaisen Vapaus-lehden sekä Lännän vähemmistökansallisuuksien yliopiston toiminnan tarkastus, niiden työntekijöiden poliittisen valppauden puute ja toimitusten törkeät laiminlyönnit; Edasi ja Vapaus –lehtien komission raportti ja aineisto koskien lehtien lakkauttamista (1938); Lehdistön valmistautuminen Neuvostoliiton korkeimman neuvoston vaaleihin (1937).
- Fondi R-9. NKP(b):n keskuskomitean Luoteinen aluebyroo
- Fondi 0-284. Luettelot suomalaisista agitaatiotyöntekijöistä ja Leningradin piirin suomalaisten poliittisen lukutaidon kyläkoulujen johtajista
- Fondi 806. VKP(b):n Kingiseppin piirikuntakomitean sähköiset, kirjeet ja kirjeenvaihto suomalaisen, unkarilaisen, saksalaisen, puolalaisen, tshekkoslovakialaisen ja jugoslavialaisen jaoston sekä VKP(b):n keskuskomitean ja Petrogradin kuvernementtikomitean yhteydessä olevan byroon kanssa
- Fondit 0-284, 0-1603- 0-1605. Kokouspöytäkirjat: osastojen ja niiden vähemmistökansallisuuksien parissa tehtävää työtä käsittelevät byroot, näiden latvialaiset, suomalaiset ja virolaiset jaostot, Petrogradin 1., 2. ja 3.:n puoluekonferenssi (1920–1921), suomalainen talonpoikaiskonferenssi (1925), NKP(b):n suomalaisten ja virolaisten kollektiivien kokoukset ja byroot, virolainen poliittinen klubi.
- Fondi 0–1635. Lotinanpellon piirikuntakomitea (1917–1927)

- Fondi 2345, opis 1. Petrograd-Beloostrov –rautatieyhteyden suomalaiskommunistien klubi (1918), 2 arkistoyksikköä; VKP(b):n suomalaiskommunistien klubin jäsenlomakkeet, kirjeenvaihto koskien jäsenistöä ja jäsenten todistukset (1918).
- Fondi K-598 Komsomolin Leningradin aluekomitea
- Koskien Nuori kaarti (1936) ja Kipinä –lehtien toimitusten työtä.

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: 40 000

Digitoinnin hinta/kuva: 4,32€

Pietarin historiallinen valtiollinen keskusarkisto (TsGIA SPb), aluearkisto

- Punasuomalaiset
- Inkerinsuomalaiset

Uskonnollisten organisaatioiden asiakirjat sijaitsevat Evankelisluterilaisen konsistorin, kirkkojen ja katedraalien fondeissa. Näihin kuuluu metrikoita ym.

- Poliisidepartementti
- Santarmidepartementti

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 4,32–4,74€

Pietarin alueen FSB:n arkisto

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Novgorod

Novgorodin alueen valtiollinen arkisto (GANO), aluearkisto

Inkerinsuomalaisia koskevat fondit:

F. R-132

F. R-135

F. R-138

F. R-150

F. R-248

F. R-255

F. R-1793

F. R-2026

F. R-2135

F. R-2188

F. R-2951

F. R-3686

F. R-3997

F. R-4301

F. R-4343

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 1,83€

Novgorodin alueen uusimman historian valtionarkisto (GANINO), aluearkisto

Inkerinsuomalaisia koskevat fondit:

F. 22

F. 99

F. 120

F. 170

F. 173

F. 176

F. 180

F. 187

F. 216

F. 260

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 2,81€

Tver

Tverin uusimman historian asiakirjakeskus (TsDNI), aluearkisto

– Suuri terrori

Vuosina 1992–1993 KGB:n entisen Tverin alueen hallinnon operatiivisesta arkistosta

siirrettiin TsDNI:iin valtiolliseen säilytykseen valtion turvallisuuselinten tekemät poliittisesti

epäluotettavina pidettyjen rikostutkimusasiat. Asiakirjoihin kuuluu enimmäkseen pidätysmääräyksiä, valtion turvallisuuselinten raporteja, syytettyjen ja todistajien kuulustelupöytäkirjoja, agenttien ilmiantoja, pidätettyjen kyselylomakkeita, ilmoituksia rikosasioiden uudelleentarkastelusta ja virkakirjeenvaihtoa.

- Vähemmistökansallisuuksien historia. TsDNI:ssä on säilytetty Tverin kuvernementissa asuneiden suomalaisten, virolaisten ym. luetteloita ja kyselylomakkeita. NKP(b):n Tverin aluekomitean kulttuuri- ja propagandaosaston yhteydessä olleen vähemmistökansallisuuksien kokousten pöytäkirjoissa on tietoja Vähemmistökansallisuuksien klubin toiminnasta vuonna 1930. Tiedot 30- ja 40-luvuilla Tverin kuvernementin alueella vainoituista vähemmistökansallisuuksien edustajista ovat rikostutkimusasiakirjoissa, jotka annettiin Tverin alueen KGB:n alueen operatiivisesta arkistosta, ja NKP:n Kalininin aluekomitean vuosien 1935–1940 asiakirjoissa.
- TsDNI:ssä on asiakirjoja koskien tverinkarjalaisia, tietoja Karjalaisen kansallisen piirikunnan kulttuurisesta, taloudellisesta ja poliittisesta elämästä vuosina 1937–1939 ja Kalininin alueen NKVD:n hallinnon vääristellyistä tiedoista koskien karjalaisen porvarillis-nationalistisen neuvostovastaisen järjestön toiminnasta.

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 0,91€

Murmansk

Murmanskin alueen valtiollinen arkisto (GAMO), aluearkisto

Punasuomalaiset Murmanskissa ja suuri terrori:

- Fondi R-164 Poljarnyin piirin edustajienneuvosto ja sen toimeenpanokomitea (1927-1960), opis 1, arkistoyksiköt 18, 29-30, 32-33, 48-49, 50a, 54, 61, 73, 90, 103- 104, 106, 108, 122, 124-126, 146-148, 152,168-169, 171, 173, 175, 190,197,200.
- Fondi P-2 NKP(b):n Murmanskin piirikomitea (1927-1938), opis 1, arkistoyksiköt 61, 133 – 134
- Fondi P-50 NKP:n Poljarniyn piirikomitea (1922-1924, 1927-1960)

- opis 1, arkistoyksiköt 33, 40, 53-55, 62-63, 66,76, 80, 99,102, 105, 109, 114, 115, 117, 120-21, 125-126, 147, 151, 161, 164-166, 168,-169, 193-194, 115, 200, 206, 207, 210-212, 228-230, 288, 313-314, 317, 320-321, 328-329, 352, 361, 366, 383, 386-390, 405, 428, 429, 453
- Fondi P-267 NKP(b):n Aleksandrovsikin volostin komitea (1920-1922, 1924-1927), opis 1, arkistoyksiköt 4-10, 12-15, 18-19
- Fondi P-464 NKP(b):n suomalaisten kollektiivi, Murmanskin kaupunki (1920-1925), opis 1, arkistoyksiköt 2-6,81.
- Fondi 263 NKP(b):n Poljarnyin maaseutujaosto, Poljarnyin piiri, Murmanskin piirikunta, Leningradin alue, opis 1, delo 5.
- Fondi 399, NKP(b):n Belokamenkan kylän perusjärjestö, Poljarnyin piiri, opis 1, arkistoyksiköt 30,35.

Sopimus: on

Kuvien määrä: noin 20 000

Digitoinnin hinta/kuva: 1,91€

Vologda

FSB:n Vologdan alueen hallinnon arkisto

- tuomitut Suomen kansalaiset

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Arkangeli

Arkangelin alueen valtiollinen arkisto, aluearkisto

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa

- metrikat
- luettelot suuren terrorin vuosina vainotuista

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Karjalan tavalta, Petroskoi

Karjalan Tasavallan Kansallisarkisto, maakunta-arkisto

- R-685, Siirtolaishallinto: op 1, 2,3, mm. Suomalaisten siirtolaisten henkilömappeja, n. 40 000 otosta

Karjalan Kansallismuseon kokoelma

- Piirustuksia ja valokuvia kanadan- ja amerikansuomalaisista
- Kirjeitä (kopioid)

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Karjalan FSB:n arkisto, viranomaisarkisto

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Moskova

Venäjän valtion sosiaalis-poliittisen historian arkisto (RGASPI), federaation arkisto:

- Punasuomalaiset: 53 arkistolaatikkoa, 646 deloa, 44 431 sivua, otoksen määrä n. 59 240. Kyseinen fondi ei ole vielä luetteloitu Venäjällä ja tutkijoilla ei ole siihen pääsyä. Kaikkein tärkein Stalinin vainojen suomalaisuhreja koskeva fondi.

Kansallisarkistolla on lisäksi ostettuna kokonaan tai osittain asiakirjakopioita seuraavista fondeista:

- Suomen kommunistista puoluetta koskevaa aineistoa (henkilömappeja)
- f. 516. op. 1-3, Skp:n arkisto, 2156 deloa, n. 352 000 otosta
- f. 545, Suomalaiset Espanjan sisällissodassa
- f. 17. Politbyroon kokoelma, Suomea koskevia asiakirjoja
- f. 558 J.V. Stalin

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 1,35€

Venäjän valtion uudemman historian arkisto (RGANI), federaation arkisto

- SKP:n ja NKP:n Suomi koskevia asiakirjoja, vv. 1918 – 1938 ja 1955-57,
- Suomen kommunistista puoluetta koskevaa aineistoa (henkilömappeja), n. 25 000 otosta

Venäjän federation valtionarkisto (GARF), federaation arkisto

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa:

- – Fondi 102, Poliisin departementti. 1880-1917.
- Fondi 109, Hänen keisarillisen korkeutensa kanslian kolmas osasto. 1826-1880
- Fondi 494, Suomenmaalainen santarmihallinto. 1877-1917.
- Fondi 495, Suomenmaalaisten rautateiden santarmipoliisihallinto. Helsinki. 1870-1917.
- Fondi 496 Suomen rajan santarmivalvonnan johtaja. 1905-1917.
- Fondi 498 Viaporin linnoituksen santarmikommentokunta. 1896-1918.
- Fondi 499, Suomen kenraalikuvernöörin kanslia. 1868-1917.
- Fondi 512, Helsingin saattovartiokomennuskunta. 1914-1918.
- Fondi 514, Viipurin linnoituksen santarmikomennuskunta. 1911-1914.
- Fondi 543, Katariinan palatsin käsikirjoitusten kokoelma. 1863-1916
- Fondi 547, Suomen kenraalikuvernööri Friedrich Wilhelm von Bergin henkilöarkisto (1793–1874)
- Suomenlinnaa koskevat asiakirjat: 26 deloa, noin 3000 kuvaa

Suuri terrori:

- Fondi R-9413, Neuvostoliiton sisäministeriön vankilaosasto, 1938-1959
- Fondi R-9414, Neuvostoliiton sisäministeriön Pidätyspaikkojen päähallinto (GUMZ), 1930-1960

Inkerinsuomalaisten palautukset Suomesta ja Ruotsista:

- Fondi R-9526, opis 6, Neuvostoliiton kansankomissaarien neuvoston ja ministerineuvoston palautusvaltuutetun hallinto. Ulkomaantyön osasto.
- Fondi R-9408, NKVD:n suodatusleirien osasto, 1941–1946

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 0,90€

Venäjän valtion sotahistoriallinen arkisto (RGVIA), federaation arkisto

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa:

- Suomen suuriruhtinaskunnassa syntyneiden Venäjän keisarillisen armeijan kenraalien ansioluettelot
- Suomenlinnaa koskevat asiakirjat: 942 deloa, noin 70 000 kuvaa

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 1,35€

Venäjän valtion taloushistorian arkisto (RGAE), federaation arkisto

- Kanadan- ja amerikansuomalaiset. Muuttohallinnon asiakirjat 1929–1936.

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 1,75€

Venäjän valtion sota-arkisto (RGVA), federaation arkisto

- suomalaiset sotavangit ja Neuvostoliittoon internoidut, mukaan lukien tuomitut sotavangit
- inkerinsuomalaisten paluumuutto Suomesta ja Ruotsista

Fondi 473, Vankivaihdossa vapautettuja suomalaisia. Sotavankien henkilömapiit. 1941-1944

Fondi 465 Kuolleiden sotavankien kortit

Fondi 461 Sodan jälkeen tuomittujen internoitujen henkilöasiakirjat ja henkilökortit

Kortisto: Aakkosellinen sotavankikortisto. 1939-1940.

Kortisto: Jatkosodan suomalaisten sotavankien henkilökortisto. 1941-1947.

Valokuvat leireistä, joissa suomalaisia sotavankeja pidettiin. 1939–1944.

Suomalaisten sotavankien kuulustelupöytäkirjat. Puna-armeijan eri asiakirjoja 1939-1940.

Fondit 25888, 33987, 34980, 37977 – Talvi- ja jatkosota.

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 1,99€

Venäjän valtion elokuva- ja valokuva-arkisto (RGAKFD), federaation arkisto

- inkerinsuomalaisten paluumuutto Suomesta ja Ruotsista. Valokuvat ja dokumenttielokuvat

Sopimus: ei

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 3,75€

Jaroslavl

Jaroslavlilin alueen arkisto (GAJaO), aluearkisto

- luettelot suuren terrorin vuosina vainotuista

Sopimus: ei

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 0,002€/megatavu

Jaroslavlilin alueen FSB:n hallinto, viranomaisarkisto

- luettelot suuren terrorin vuosina vainotuista

Sopimus: ei

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Tulan alueen valtionarkisto, aluearkisto

- Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Tatarstanin tasavalta, Kazan

Tatarstanin kansallisarkisto (NART), aluearkisto

- Suomen suuriruhtinaskunnassa syntyneet Kazanin yliopistossa

Sopimus: ei

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Jekaterinburg

Sverdlovskin alueen hallintoelinten valtionarkisto (GAAOSO), aluearkisto

Suuri terrori

- yli 600 Uralilla vainojen kohteeksi joutuneen suomalaisen korttia
- tuomittujen henkilömapit

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Perm

Permin aluepiirin valtionarkisto (GAPK), aluearkisto

Suuri terrori

- vainotut suomalaiset
- vainotut inkerinsuomalaiset

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Tobolsk, Tjumenin alue

Valtionarkisto Tjumenin kaupungissa (GBUTO), aluearkisto

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa

- metrikat

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Tomsk

Tomskin alueen valtionarkisto, aluearkisto

- Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa

F.3 Op.2 D.563 Sisäministeriön kiertokirje koskien Venäjällä kuolleiden suomalaisten passien antamista Suomen passivirastolle ja liitekirje tähän. 23.04.1852–27.06.1852

F.3 Op.2 D.2548 Kirjeenvaihto sisäministeriön ja Tomskin evankelisluterilaisen Pyhän Marian kirkon kanssa koskien avun tarjoamista urkujen kuljettamisessa suomalaisille karkotetuille Verhni-Sujetukin siirtokuntaan Minusinskin kihlakuntaan Jenisein kuvernementtiin. 18.07.1885–?.09.1885.

F.3 Op.2 D.4399 Nikolai II:n ja hallitsevan senaatin määräykset koskien Venäjän ja Suomen suuriruhtinaskunnan lakien laatimista, tarkastusta ja julkaisua. 03.02.1899–05.05.1899

F.3 Op.4 D.1823 Aron kenraalikuvernöörin kirje Tomskin kuvernöörille koskien pastorin nimeämistä suomalaisille karkotetuilla ja pakkotyöläisille sekä rahan antamista hänelle matkustamiseen Tomskin kuvernementissa. 08.10.1885

F.3 Op.6 D.5 Kirjeenvaihto sisäministeriön, Suomen kenraalikuvernöörin, Länsi-Siperian uudisasutusosaston vastaavan, piirien/kihlakuntien poliisimestarien kanssa koskien Tomskin kuvernementissa virka-asioilla olevien avustamista. 17.02.1898–23.12.1901

F.3 Op.11 D.26 Hallitsevan senaatin määräys koskien toimintajärjestystä vuorovaikutuksessa Suomen suuriruhtinaskunnan kanssa asetuksen ajalta 24.7.1819 mukaisesti. 11.09.1819–11.09.1824.

F.3 Op.19 D.18 Suomesta Venäjälle tuotuja tavaroita ja tuotteita koskevat säännöt. 1824.

F.3 Op.19 D.19 Suomesta Venäjälle tuotuja tavaroita ja tuotteita koskevat säännöt. 1824.

F.3 Op.26 D.983 Asiakirjat koskien tiedonantoa Suomen kenraalikuvernöörin väliaikaiselle sijaiselle Tomskin kuvernementtiin karkotetun A.M. Lindgergin asuinpaikasta ja elinoloista (päätos, todistukset, kirjeet). 21.08.1895 - 16.10.1895.

F.3 Op.26 D.1807 Karkotetun talonpojan M.M. Biskopin anomus saada lupa mennä Suomeen. 18.07.1900 - 27.11.1901.

F.3 Op.36 D.224 Tietojen koonti Tomskin kuvernementissa olevien karkotettujen ja linnoitus/pakkotyössä olevista suomenmaalaisista rikollisista.

F.3 Op.36 D.227 Tietojen koonti suomenmaalaisista rikollisista.

Suuri terrori

- vainotut suomalaiset
- vainotut inkerinsuomalaiset

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Krasnojarsk

Krasnojarskin aluepiirin valtionarkisto, aluearkisto

- Siperian suomalaissiirtolaisten ja suomalaisen siirtokunnan asiakirjoja
- F. 609, Op.1, D. 1713. Suomenmaalaiset rikolliset. 27.8–23.11.1838.
- F.609, Op.1, D. 2984. Luettelo Zaledejevon volostiin karkotetuista Suomen suuriruhtinaskunnassa syntyneistä. 1855.
- F.609, Op.1, D. 3468. Luettelo Zaledejevon volostissa olevista Suomenmaalaisista rikollisista. Tammikuu 1864.

Lisäksi arkistossa on valtava määrä metrikoita fondissa 824, Minusinkin hengellinen hallinto 1821-1916. Valitettavasti metrikoita ei ole lajiteltu erilliseen kategoriaan, vaan ne täytyy tarkistaa erikseen. Kyseessä on vähintään 10–15 tuhatta sivua.

F. P-2453, D.98. 58 sivua. Karatuzkojen piirin Verne-Sujetekskin kirkon suomalaiskylän metrikka vuosilta 1894 – 1918. Luterilaiset.

Suuri terrori

- vainotut suomalaiset
- vainotut inkerinsuomalaiset

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Taišet

Taišetin siviilirekisteritoimiston arkisto, viranomaisarkisto

Taishetissa v. 1925-1939 asui verraten suuri joukko suomalaisia, jotka olivat siirtyneet Neuvostoliittoon 1920-luvulla (noin 150 henkilöä). He työskentelivät Taishetin sahalla v. 1929-1937, marraskuussa-joulukuussa 1937 heidät pidätettiin ja teloitettiin v. 1938. Osa suomalaisista, jotka eivät joutuneet repression kohteeksi, lähetettiin Taishetista Irkutskiin.

Suuri terrori

- vainotut suomalaiset

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Tiksi

paikkakunnan hallinnon arkisto, aluearkisto

- vainotut inkerinsuomalaiset

Altain aluepiiri, Barnaul

Alueen valtion arkisto

Suuri terrori

- vainotut suomalaiset
- vainotut inkerinsuomalaiset

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Irkutsk

Nykyisen Irkutskin alueen arkistohallinnon alaisena on muutama arkisto:

- -Irkutskin alueen valtion arkisto
- -Irkutskin alueen valtion uusimman ajan historian arkisto
- -Irkutskin alueen valtion henkilöstöarkisto
- Lisäksi on joukko arkistoja, jotka sijaitsevat Irkutskin alueella. Virastoarkistot eivät ole arkistohallinnon alaisia.

Irkutskin alueen valtionarkisto (GAIO), aluearkisto

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa:

- f. 24 Itäisen Siperian päähallinto. Tämä fondi on kiinnostavin, koska tämä organisaatio myönsi oleskeluluvan Siperiaan. Fondi sisältää aktin ”Suomalaisista siirtolaisista” 6. kesäkuuta 1871 – 29. joulukuuta 1882 (fondi 24, luettelo 1 (erittäin arvokas), akti 224 Kirjeenvaihto siirtolaisuudesta Vladivostokiin. Aktissa on luettelo 12 siirtolaisperheestä,

heidän ammattinsa ja käytettävissä oleva omaisuus. Siirtolaisten nimet ovat: Stefanias Loman, Karl Jakobson Berg, Bernt Grönlund, Edvard Emanson, Gustav Lindell, Isak Anias Friman, Henrik Henrikson, Friedrich Fabian Lindholm, Erik Johan Knape, Gustav Vilhelm Cairenius, Henrik Henrikson Cajander, Franz Linnell. Aktissa on 150 listaa.

Irkutskin alueen valtion uusimman ajan historian arkisto

– vainotut suomalaiset

– vainotut inkerinsuomalaiset

Pulmia

1. Siperiassa ja Altailla ei ole vielä laajaa kokemusta kansainvälisestä yhteistyöstä ulkomaisten arkistojen kanssa.

2. Suomalaiset ei ole eroteltu erilliseen ryhmään ja asiakirjojen etsiminen Suomesta syntyjään olevista on hieman hankalaa. On käytävä läpi kaikki asiakirjat, jotka koskevat luterilaisia Siperiassa. Tämä koskee myös kirkonkirjoja, karkotettujen luetteloita ja siirtolaisia

Sopimus: ei ole

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Vladivostok

Venäjän valtion Kaukoidän historiallinen arkisto (RGIADV), federaation arkisto

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa

Kaukoidän suomalaissiirtolaisten ja suomalaisen siirtokunnan (1800-l.) asiakirjoja. Fridolf Höökin, Otto Lindholmin ym. asiakirjoja ja suomalaisten kirjeenvaihtoa alueen kuvernöörin kanssa.

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: 1,87€

Museot

Venäjän museot ovat kulttuuriministeriön alaisuudessa. Tällä hetkellä Kansallisarkistolla on vain yksi sopimus museo- ja näyttelykeskus Nahodkan kanssa. Kansallisarkisto käy myös neuvotteluja mahdollisuudesta tutustua ja kartoittaa vuosine 1937–1956 vainoja käsitteleviä aineistoja, jotka sijaitsevat Moskovon Gulag-museossa. Näihin kuuluu suuri määrä henkilömappeja, jotka on saatu eri vuosina Venäjän tasavaltojen, aluepiirien ja alueiden FSB:iden arkistoista. Aineistossa on myös vankien piirustuksia, kirjeenvaihtoa sukulaisten kanssa ym.

Memorial-järjestön kortisto Moskovassa ja sen toimipisteissä eri puolilla Venäjää on myös hyvin kiinnostava. Memorialissa on lisäksi kerättyinä vankien muistelmia, lomaketietoja ja myös tietokanta Neuvostoliiton eri kansallisuuksista ja alueista.

Moskova

Gulag-museo

Sopimus: ei

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Memorial

Sopimus: ei

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: ?

Nahodka

Museo- ja näyttelykeskus Nahodka

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa

Sopimus: kyllä

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Kansallisarkisto tekee aktiivisesti töitä asiakirjojen löytämiseksi paitsi Venäjällä, myös muissa maissa. Vuosina 2010–2019 solmittiin sopimuksia Kazakstanin, Armenian, Georgian, Valko-Venäjän ja Ukrainan kanssa. Toisin kuin Venäjällä, Ukrainassa ja Georgiassa tehtiin muutama vuosi sitten julkisiksi merkittävä osa suurta terroria käsittelevistä asiakirjoista ja ne tulivat tutkijoiden saataville. Kansallisarkisto sai jo vuonna 2018 eräitä Ukrainan alueella 1930-luvulla asuneita ja siellä vainottuja suomalaisia koskevia asiakirjoja. Tällä hetkellä Georgian kanssa käydään neuvotteluja pääsystä samanlaisiin asiakirjoihin maan sisäministeriön arkistossa.

Ukraina

Kansallisarkisto on vuodesta 2018 tehnyt aktiivisesti töitä Ukrainan kanssa asiakirjojen löytämiseksi ja sopimusten valmistelemiseksi. Vuonna 2019 Kansallisarkisto allekirjoitti kaksi sopimusta Ukrainan arkistojen kanssa:

- helmikuu 2019 – Memorandum yhteistyöstä Ukrainan turvallisuuspalvelun (SBU) arkiston kanssa
- syyskuu 2019 – Memorandum yhteistyöstä Ukrainan arkistolaitoksen kanssa

Ukrainan turvallisuuspalvelun (SBU) arkiston, viranomaisarkisto

- vainotut suomalaiset
- vainotut inkerinsuomalaiset
- suomalaiset SS-divisioona Wikingin vapaaehtoiset

SBU:n arkistossa on suuri määrä asiakirjoja, jotka liittyvät suuren terrorin aikaan, eli vuosiin 1937–1939. SBU:n arkiston tietojen mukaan pelkästään vuosina 1937–1938 teloitettiin 68 087 ihmistä. Kansallisuuteen perustuvat puhdistukset ja taistelu oppositiota vastaan koskettivat myös tuohon aikaan Ukrainan neuvostotasavallan alueella asuneita suomalaisia. Pelkästään syys-lokakuussa 1938 teloitettiin 5045 ja tuomittiin eripituisiin vankeusrangaistuksiin 24 955 ihmistä. Heistä suomalaisia oli 36: 29 teloitettiin ja seitsemän lähetettiin Gulagiin.

Keitä suomalaiset tuomitut olivat? Enimmäkseen kyseessä ovat Suomen suuriruhtinaskunnassa syntyneet ihmiset ja heidän jälkeläisensä, jotka eivät palanneet kotimaahan vuoden 1917 jälkeen. Toiseen aaltoon kuuluvat punasuomalaiset, jotka pakenivat Neuvostoliittoon sisällissodan jälkeen. Kolmas aalto taas koostuu taloudellisista syistä vuosina 1929–1931 tulleista. SBU:n arkistossa on heidän kuulustelupöytäkirjansa ja yleisiä tietoja.

Aihe vaatii kuitenkin vielä paljon kovaa työtä NKVD:n tuomitsemien suomalaisten (ja suomenruotsalaisten) asiakirjojen etsimisen muodossa. Lisäksi valtava aineistomäärä sijaitsee vähintään kahden eri maan, Ukrainan ja Kazakstanin, arkistoissa. Kazakstanin Karagandan alueen valtionarkistosta löytyi vuonna 2010 eräitä asiakirjoja, jotka koskivat Ukrainan neuvostotasavallassa tuomittuja ja Karagandan leirillä rangaistustaan suorittaneita suomalaisia. Nyt kun Kansallisarkistolla on yhteistyösopimukset niin Ukrainan kuin Kazakstanin arkistojen kanssa, voi se kerätä hyvän kokoelman asiakirjoja, jotka kertovat suomalaisiin kohdistuneesta vainosta Neuvostoliiton terrorin vuosien aikana.

Kazakstan

Kazakstanin arkistojen asiakirjat ovat erityisen tärkeitä, sillä juuri Kazakstanissa, Karlagin leirillä, oli suuri määrä suomalaisia ja amerikansuomalaisia. Lisäksi siellä sijaitsee erityisiä lastenkoteja vainottujen suomalaisten lapsille. Kazakstanin arkistojen fondeissa on suomalaisten, myös suuren terrorin aikana vainottujen, luetteloita, henkilömappeja, valokuvia ja kirjeitä. Asiakirjoja ei ole kopioitu skannauksen heikon laadun tai kopioiden valmistuksen korkeiden kustannusten takia.

Kazakstanin arkistoissa säilytetään tuhansia asiakirjoja, jotka koskevat suomalaisia sotavankeja, inkerinsuomalaisia sekä Pohjois-Amerikan suomalaisia.

Karagandan alueen valtionarkiston (GAKO).

GAKO:ssa on tietoja kuolleiden suomalaisten sotavankien määrästä ja kuolinsyistä sekä kuolintodistuksia ja lääkärilausuntoja, joissa mainitaan kuolleiden nimet ja patronyymit, sekä tietoja kuolleiden sotavankien hautapaikoista.

Viime vuosina syyttäjälaitos on aktiivisesti vapauttanut salassapidosta GULAG:in vankien henkilöakteja ja -kortteja, ja näille aineistoille on arkistossa erillinen säilytystila. Tähän mennessä on tehty julkisiksi kaikki vankien aktit aina vuoteen 1943 saakka.

- vainotut suomalaiset
- vainotut inkerinsuomalaiset
- vainotut kanadan- ja amerikansuomalaiset

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Pavlodarin alueen valtionarkisto

- vainotut suomalaiset
- vainotut inkerinsuomalaiset
- vainotut kanadan- ja amerikansuomalaiset

Sopimus: on

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Georgia

Kuten Ukrainassakin, pääsyä maan poliittisia vainoja koskevia tietoja säilyttäviin arkistoihin yksinkertaistettiin merkittävästi muutama vuosi sitten.

Georgian sisäasiainministeriön arkisto:

Arkisto muodostuu kolmesta osasta: Georgian Keskuskomitean asiakirjoista, sisäasiainministeriön asiakirjoista ja KGB:n asiakirjoista. Suurimmalta osalta asiakirjoista on poistettu salaisen-status ja ne ovat tutkijoiden vapaassa käytössä. Arkistossa on todella hyvä hakujärjestelmä.

Kansallisarkisto sai vuonna 2012 pääsyt kartoittamaan eräitä aineistoja seuraavista teemoista:

- vainotut suomalaiset
- vainotut inkerinsuomalaiset

Arkistosta on löydetty Suomesta Neuvosto-Venäjällä paenneiden, 30-luvulla Georgiassa asuneiden suomalaisten kuulustelupöytäkirjoja. Osa heistä teloitettiin ja osa tuomittiin kymmeneksi vuodeksi Gulagiin.

Sopimus: ei

Kuvien määrä: ?

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus

Azerbaidžan

Branobelin tehtailla Azerbaidžanissa työskenteli yli 2,5 tuhatta Suomen suuriruhtinaskunnasta tullutta. Azerbaidžanin arkistoissa on yritysten kaikkien työntekijöiden kortisto, henkilömapit ja piirustuksia.

Arkistoissa on esimerkiksi runsaasti Nobelin öljyntuotantolaitoksissa työskennelleitä suomalaisia koskevia aineistoja. Kaksi Azerbaidžanin valtiollista arkistoa on ilmoittanut, että heidän kokoelmissaan on suomalaisia ja ruotsalaisia koskevia asiakirjoja, mm. Nobelin veljesten öljytuotantoyhtiön arkistoja, helsinkiläisen professori V. Fabriciuksen Bakun vierailua koskevia asiakirjoja ja Bakun luterilaisen seurakunnan kirkonkirjoja.

Sopimus: kyllä

Kuvien määrä: noin 10 000 otosta, kortisto, valokuvia

Digitoinnin hinta/kuva: vaihtosopimus/maksullinen sopimus

Valko-Venäjä

Valko-Venäjän arkistoissa on asiakirjoja muun muassa seuraavista aiheista:

- Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa
- Punasuomalaiset
- suomalaiset SS-divisioona Wikingin vapaaehtoiset

Asiakirjojen määrä on pieni, arvioiden mukaan vain 4000–5000 kappaletta. Osa niistä on kuitenkin mielenkiintoisia.

Suomalaiset Venäjän keisarikunnassa

Tällä hetkellä valkovenäläiset kollegamme kartoittavat asiakirjoja suomalaisten osallisuudesta vv. 1830-1831 ja 1863 Puolan kapinoissa. Tämän lisäksi suurena mielenkiinnon aiheena ovat myös asiakirjat koskien Puolan kuningaskuntaa, jonka osana Valko-Venäjä oli, ja Suomen kenraalikuvernööriä (1854-1861) Friedrich Wilhelm von Bergiä ja Vitebskissa syntynyt vapaaherra Platon Rokassovski (1861 – 1866). Von Berg toimi Puolan kuningaskunnan viimeisimpänä käskynhaltijana.

Punasuomalaiset

Vitebskin alueen kansallisarkisto, jonka hallussa on 1,2 miljoonaa asiakirjaa, pitää sisällään erityisen kiinnostavia dokumentteja suomalaisesta taiteilijasta, Aleksanteri Ahola-Valosta. Ahola-Valo asui Vitebskissä ja Minskissä vuoteen 1932 asti, minkä jälkeen palasi takaisin kotimaahansa, Suomeen. Vitebskin alueen kansallisarkistossa sekä Valko-Venäjän kansallisarkistossa säilytetään asiakirjoja hänen elämästään, nimikirjoituksiaan, piirrustuksiaan sekä tietoja hänen sekä Kasimir Malevitsin ja Mark Shagalin yhteyksistä.

Suomalaiset SS-divisioona Wikingin vapaaehtoiset

Valko-Venäjän kansallisarkistossa on myös suomalaisten kanssa SS-divisioona Wikingissä palvelleiden saksalaisotavankien asiakirjoja (kuulustelupöytäkirjoja ja -lomakkeita). Vaikka suora todistusaineistoa suomalaisten osallistumisesta siviiliväestön ja sotavankien teloituksiin ei ole löytynyt, asiakirjat ovat hyvää toissijaista todistusaineistoa, joka mahdollistaa tapahtumien kulun tarkemman selvittämisen.

Sopimus: kyllä

Kuvien määrä: 4000–5000

Digitoinnin hinta/kuva: 0,19€

9.3.1936 NK(b):n keskuskomitean politbyroo julkaisi asetuksen ”Neuvostoliittoa vakooja-, terroristi- ja tihutyöntekijäelementtien maahantulolta suojaavat toimet”. Sen perusteella poliittisista syistä maahan muuttavien pääsyä vaikeutettiin ja luotiin komissio Neuvostoliitossa toimivien kansainvälisten organisaatioiden ”puhdistamiseksi”. Heinäkuusta 1937 alkaen Neuvostoliitossa suoritettiin useita operaatioita kansallisten klubien ja organisaatioiden tuhoamiseksi ja niiden jäsenten pidättämiseksi. Joulukuussa 1937 suoritettiin ”suomalaisen linjan” operaatio, jonka seurauksena tuomittiin 11 066 ihmistä, joista teloitettaviksi 9078 henkeä. Vuonna 1938 aloitettiin puolustusteollisuuden puhdistaminen vainojen kohteina olleiden kansallisuuksien edustajista. Tämän jälkeen puna-armeijasta erotettiin ne sotilaspalvelusta suorittavat, joiden kansallisuus ei ollut edustettuna Neuvostoliiton alueella.

Näitä tapahtumia koskevia asiakirjoja on sijoitettuina myös Armenian ja Moldovan arkistoissa. Kyseisissä maissa asui ja työskenteli Neuvostoliittoon 1929–1933 muuttaneita punasuomalaisia ja taloudellisista syistä lähteneitä.

Armenia

- vainotut suomalaiset

Moldova

- vainotut suomalaiset

Entisen Neuvostoliiton maiden lisäksi suomalaisia Venäjän keisarikunnassa, suomalaisten maastamuuttoa, mm. Neuvostoliittoon 30-luvulla, ja Stalinin vainojen 1937–1939 uhreja käsitteleviä asiakirjoja on seuraavien maiden arkistolaitoksissa:

- Puola
- Kanada
- Yhdysvallat

Puola

Venäjälle kuuluvassa Puolan osassa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa asuneita suomalaisia koskevien asiakirjojen lisäksi Puolassa on **Kansallisen muistin instituutin (Instytut Pamięci Narodowej, IPN)** keräämiä asiakirjoja. Instituutin edustajat tekevät aktiivisesti töitä entisen Neuvostoliiton alueella ja voivat kopioida asiakirjoja järjestönsä tarpeisiin. Vaikka

Kansallisarkistolla ja IPN:llä ei ole yhteistyösopimusta, on organisaatioillamme tiiviit kontaktit toisiinsa ja puolalaiset kollegat informoivat meitä arkistoyksiköistä, jotka koskevat Stalinin vainojen aikana vainotuiksi joutuneita suomalaisia.

Kanada

Suomalaisten muuttoliike Kanadaan ja Neuvostoliittoon on melko hyvin tutkittu aihe. Silti siihen on syytä kiinnittää erityistä huomiota johtuen sen tärkeydestä Stalinin vainojen uhreja koskevalle projektille.

Suomalaisten joukkomuutto Venäjälle alkoi vuonna 1809, kun Suomi liitettiin suuriruhtinaskuntana Venäjän yhteyteen. Keskeisimpiä muuttokohteita olivat Pietari ja Karjalan alue. Vuonna 1917 suuri osa Venäjälle muuttaneista suomalaisista palasi kotimaahansa. Toinen muuttoaalto ajoittui vuoteen 1918, kun sisällissodan tuloksena n. 10 000 punaista suomalaista ja heidän perheenjäsentään siirtyi Neuvosto-Venäjän puolelle. Vuonna 1920 Karjalaan perustettiin suomalainen työsiirtola, ja vuonna 1923 seurasi Karjalan autonomisen neuvostotasavallan perustaminen. 1920–1930-luvuilla suomalaiset jättivät kotimaansa lähinnä poliittisista syistä tai paremman elintason toivossa. Kolmantena ja laajimpana muuttoaaltona voidaan mainita amerikan- ja kanadansuomalaisten muuttoliike Karjalaan 1930-luvun alussa.

Karjalaan muuttaneiden suurin ryhmä olivat 1800- ja 1900-lukujen taitteessa Yhdysvaltoihin ja Kanadaan lähteneet suomalaiset. Ajatus ammattitaitoisten suomalaisten kutsumisesta Neuvostoliittoon kuului Edvard Gyllingille, joka yritti houkutella suomalaissiirtolaisia Karjalaan aina siitä asti, kun työsiirtola aloitti toimintansa. Ensimmäiset tulijat, suomalaisen kalastusosuuskunnan jäsenet, saapuivat Pohjois-Amerikasta jo 1920-luvun alussa. Muutaman vuoden päästä Pohjois-Amerikan suomalaiset perustivat Karjalaan Säde-nimisen kolhoosin.

Kun Neuvostoliitossa alkoi 1920-luvun lopulla laajamittainen teollistamisprojekti ja siirtyminen suunnitelmatalouteen, asiantuntevan työvoiman tarve kasvoi entisestään. Kesällä 1930 pidettiin XVI puoluekokous, jossa Stalin julisti, että Neuvostoliittoon on kutsuttava ulkomaisia insinöörejä, asiantuntijoita ja ammattitaitoista työväkeä. Gylling neuvotteli henkilökohtaisesti Stalinin ja Molotovin kanssa Pohjois-Amerikan suomalaisten joukkomuutosta Neuvostoliittoon, ja jo syyskuussa 1930 Karjalan tasavaltaan saapui 40 suomalaisen metsätyöläisen ryhmä. Yhdysvalloissa ja Kanadassa tietoa apua tarvitsevasta Neuvosto-Karjalasta levitettiin suomalaisen vasemmistolehdistön avulla. Työmiehessä (Yhdysvallat) ja Vapaudessa (Kanada) julkaistiin laajoja

artikkeleita Karjalan talouskasvusta. Toukokuussa 1930 siirtolaisten auttamista varten perustettiin Karjalan avustuskomitea, jonka tehtävänä oli värvätä vapaaehtoisia ja kerätä varoja Karjalaan lähtijöille ostettaviin työvälineisiin. Vuosina 1931–1935 Karjalaan muutti yhteensä yli 6 000 amerikan- ja kanadansuomalaista. Näistä noin kolmannes oli naisia ja lapsia. Vallanpitäjien lupauksista huolimatta neuvostoelämä ei vastannut tulijoiden odotuksia, ja paluumuuttoa eivät pysäyttäneet edes siirtolaisille myönnettyt etuudet. Takaisinpalaajien määrä alkoi kasvaa vuodesta 1932 alkaen, ja vuoden 1935 syksyyn mennessä paluumuuttajia oli jo yli 1 500 henkeä.

Vuoden 1935 syksy oli huonoa aikaa Karjalaan muuttaneille Pohjois-Amerikan siirtolaisille. Tasavallan suomalainen johto sai lähteä, Karjalassa alkoi ”taistelu porvarillista nationalismia vastaan”, ja siirtolaiskomitea lakkautettiin. Vuonna 1937 alkoivat poliittiset vainot, joiden kohteiksi joutui myös Pohjois-Amerikan suomalaisia.

Entisen Neuvostoliiton maiden arkisoissa on runsaasti siirtolaiskomiteaan, Karjalan avustuskomiteaan ja amerikan- ja kanadansuomalaisten elämään ja kohtaloihin liittyviä asiakirjoja. Keskeisin säilytyspaikka on Karjalan tasavallan arkisto, jossa on mm. Edvard Gyllingin ja Santeri Nuortevan asiakirjoja sekä siirtolaiskomitean ja Karjalan avustuskomitean aineistoja.

Pietarin kaupungin poliittis-historiallisten asiakirjojen valtiollisessa keskusarkistossa (TsGA IPD SPb) säilytetään kanadan- ja amerikansuomalaisia koskevia asiakirjoja, aineistoja liittyen Santeri Nuortevan toimintaan Leningradissa, sekä asiakirjoja, jotka koskevat Neuvostoliittoon saapuneiden Yhdysvaltojen, Kanadan ja Suomen kansalaisten keskuudessa harjoitettua valistus- ja kulttuuritoimintaa.

Myös Venäjän valtion sosiaalipoliittisen historian arkistossa (RGASPI) on kiinnostavia aineistoja liittyen Suomen kommunistisen puolueen toimintaan. Mikrofilmiprojekti on jo kopioinut RGASPI:sta SKP:tä koskevia asiakirjoja yhteensä yli 300 000 mikrofilmiotoksen verran, ja tänä vuonna on tarkoitus hankkia vielä n. 50 000 otosta. Projekti neuvottelee tällä hetkellä fondista Nro 495, jossa on yli 2 000 aktin verran Suomen kommunistisen puolueen jäseniä koskevia asiakirjoja. Joulukuussa 2010 Suomen Kansallisarkisto sai mm. Hella Wuolijoen henkilöaktin.

Vuoden 2010 aikana Kansallisarkisto kopioi RGASPI:sta fondin, jonka asiakirjat koskevat Pohjois-Amerikan suomalaisten osallistumista Espanjan sisällissotaan v. 1936–1939. Asiakirjat ovat suomen-, englannin- ja espanjankielisiä ja joukossa on mm. valokuvia sekä tasavallan puolella taistelleiden vapaaehtoisten täyttämää kaavakkeita.

Asiakirjoja, jotka liittyvät amerikan- ja kanadansuomalaisten vainoihin Neuvostoliitossa, säilytetään mm. Kazakstanin arkistoissa. Lisäksi Kazakstanissa on runsaasti asiakirjoja, jotka koskevat suomalaisia sotavankeja ja internoituja sekä inkerinsuomalaisia. Vuonna 2009–2010 tutustuin Karagandan arkistossa mm. suomalaisten sotavankien sekä Karlag-leirillä olleiden Suomen kansalaisten henkilökortteihin. Suomalaisia koskeviin aineistoihin kuuluvat niin ikään Karagandan alueella toimineiden lastenkotien asiakirjat, sillä näihin lastenkoteihin sijoitettiin myös GULAG:in leireillä olleiden Pohjois-Amerikan suomalaisten lapsia.

Eräs tärkeimmistä Pohjois-Amerikan suomalaisten historian **tutkimuskeskuksista on Lakehead University**, joka sijaitsee Thunder Bayn kaupungissa Ontarion Provinssissa.

Yksi maailman merkittävimmistä kanadansuomalaisia koskevista arkistoaineistokokonaisuuksista löytyy Thunder Bayssa sijaitsevan Lakeheadin yliopiston kirjastosta. Aineisto on suurimmaksi osaksi suomenkielistä ja käsittää yhteensä noin 80 hyllymetriä asiakirjoja, joista on muodostettu 20 erillistä kokonaisuutta. Asiakirjat on koottu vuosien varrella lähinnä Thunder Bayn kanadansuomalaisen historiallisen seuran voimin.

Keskeisiä aineistoja ovat Luoteis-Ontariossa asuneiden suomalaisten kaupallista toimintaa sekä yksityistä elämää koskevat asiakirjat. Näistä mainittakoon luterilaispappi Toivo Pajalan henkilökohtaiset asiakirjat ja saarnojen käsikirjoitukset sekä suomalaisten metsureiden ja ammattiliittoaktiivien haastattelut. Suomalaista kulttuuriperintöä edustavat kirjaston arkistossa säilytettävät suomalaisten näytelmien ja operettien käsikirjoitukset sekä suomalaiset runot, nuotit ja laulut, jotka on koottu kahdeksi kokoelmaksi.

Suomalaistutkijoita saattavat kiinnostaa myös arkiston käsikirjoitusaineistot, joiden joukossa on mm. kanadansuomalaisten järjestäytymiseen liittyviä asiakirjoja. Näistä keskeisimpiä ovat paikallisen suomenkielisen sanomalehden Canadian uutisten, suomalaisen ammattiyhdistyksen Canadian Teollisuusunionistisen Kannatusliiton, Finlandia Clubin ja Finnish Historical Societyn arkistot.

Muutama vuosi sitten Kansallisarkisto sai käyttöönsä tietokannan, joka käsitteli Pohjois-Amerikasta Karjalaan muuttaneita suomalaisemigrantteja. Tietokanta syntyi Missing in Carelia –projektin tuloksena. Projektia johti Varpu Lindström Toronton yliopistosta. Lindströmin kuoleman jälkeen saimme tietokannan omaan käyttöömme.

Muita tärkeitä Neuvostoliittoon muuttaneita Pohjois-Amerikan suomalaisia käsittelevien asiakirjojen säilytyspaikkoja ovat **Kanadan kansallisarkisto ja Kanadan kansalliskirjasto Ottawassa.**

- **Kanadan kommunistisen puolueen arkisto 1905 – 1982.**
- **Finnish Immigrant Home, 1927 – 1932**
- **Records of the Finnish Socialist Organizations of Canada 1911 – 1925**
- **Finnish War Veterans in Canada, asiakirjoja koskien Suomen sisällissotaa ja valkoisten voittoa**
- **Lakehead University Library**
- **Mackenzie-Papineau battalion collection (XVth International Brigade, Spanish Civil War)**

Yhdysvallat

Vielä yksi suomalaiisiin sekä heidän muuttoonsa ja lähtöönsä Neuvostoliitosta liittyvien asiakirjojen laajoja kokoelmia säilyttävä maa on Yhdysvallat.

Kongressin kirjaston, jossa on melko suuri määrä asiakirjoja, kannattaa muistaa myös seuraavat:

- **The Finnish American Historical Archives of Suomi College (Hancock, Michigan)**
- **The Immigration History Research center (Minneapolis, Minnesota)**
- **The Archives of the Hoover Institution of War, Revolutions and Peace (Stanford University).**

Suomalaisia Venäjän keisarikunnassa, inkerinsuomalaisia ja Stalinin vainojen uhreiksi joutuneita suomalaisia käsitteleviä asiakirjoja on siis vähintään eri 55 arkistossa 11 maassa.